



บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา

การตั้งถิ่นฐานตามความหมายในปัจจุบันมีขอบเขตที่กว้างขวาง โดยรวมถึงการอาศัยอยู่ร่วมกันของมนุษย์ ทั้งในชุมชนขนาดเล็กและชุมชนขนาดใหญ่ ชนบทหรือแหล่งชุมชนในระดับหมู่บ้านจนถึงระดับมหานคร อีกทั้งยังมีความหมายรวมถึงระบบในการดำรงชีวิต ตลอดจนการบริการสังคม และการบริการอื่น ๆ ของชุมชนนั้น ๆ (Robinson and Hudson 1978: 19) ทั้งนี้ นักภูมิศาสตร์มักให้ความสนใจศึกษาเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานในด้านลักษณะรูปแบบ อันได้แก่ ขนาด รูปร่าง โครงสร้างภายใน ที่ตั้ง การกระจาย บทบาทหน้าที่ ความสัมพันธ์ของพื้นที่ ตลอดจนปัญหา และการพัฒนา เป็นลำดับ

ปัจจัยสำคัญซึ่งมีผลต่อรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน นอกจากปัจจัยทางธรรมชาติ เช่น ลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ทรัพยากรธรรมชาติ แล้ว ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม ทั้งเชื้อชาติ ภาษา และศาสนา ต่างก็มีผลต่อรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน อย่างไรก็ตาม เชื้อชาติ ภาษา และศาสนา เป็นปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมที่มักมีความสัมพันธ์กัน ในสังคมที่ประกอบด้วยคนเชื้อชาติเดียวกัน มักนับถือศาสนาและพูดภาษาเดียวกัน ตลอดจนมีขนบธรรมเนียมวัฒนธรรม เฉพาะที่เป็นของสังคมนั้น ๆ (เนตรนภิศ นาควิษระ 2524: 15) ซึ่งปัจจัยดังกล่าวล้วนมีผลต่อรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน และสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่ เช่น ที่อยู่อาศัย ศาสนสถาน ตลอดจนชื่อของสถานที่ (พรธวงมาชพานนท์ 2526: 219) ทำให้เกิดภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม (Culture Landscape) ซึ่งแตกต่างจากพื้นที่อื่น ๆ

สำหรับในประเทศไทยซึ่งมีพุทธศาสนา เป็นศาสนาประจำชาติ ประชาชนชาวไทยประมาณร้อยละ 94.43 (47,606,640 คน) นับถือศาสนาพุทธ รองลงไปคือผู้นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งมีประมาณร้อยละ 4.70 หรือจำนวน 2,371,151 คน (กรมการศาสนา 2527: 13) นับได้ว่ามีจำนวนชาวไทยมุสลิมมากเป็นอันดับสองรองจากชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธ การรวมกลุ่ม

ตั้งถิ่นฐานของชาวไทยมุสลิมกระจายอยู่ทั่วไปในประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มีจำนวนมากใน จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งชาวไทยมุสลิมดังกล่าวมีวัฒนธรรม ความเชื่อ และวิถีความเป็นอยู่ ที่ต่างจากคนไทยส่วนใหญ่ของประเทศ จนกลายเป็นภูมิภาควัฒนธรรมหนึ่งซึ่งต่างจากภูมิภาค วัฒนธรรมอื่น ๆ ของประเทศไทย

นอกจากบริเวณพื้นที่จังหวัดภาคใต้ของประเทศ ซึ่งเป็นที่รวมตัวของชาวไทยมุสลิมแล้ว กรุงเทพมหานคร เป็นอีกเมืองหนึ่งซึ่งเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของชาวไทยมุสลิมมาตั้งแต่สมัยต้นรัตน โกสินทร์ จวบจนทุกวันนี้ จากสถิติของกรมการศาสนา พบว่า ชาวไทยมุสลิมในกรุงเทพมหานครมีมาก เป็น ลำดับสองรองจากพุทธศาสนิกชน โดยมีจำนวนกว่าสองแสนคน จากประชากรทั้งหมด 5.0 ล้านคน ในกรุงเทพมหานคร

การตั้งถิ่นฐานของชาวไทยมุสลิมในกรุงเทพมหานคร มีลักษณะคล้ายกันกับชนกลุ่มน้อย หลาย ๆ กลุ่ม โดยมักเป็นการตั้งถิ่นฐานแบบรวมกลุ่ม เฉพาะ เชื้อชาติหรือศาสนา ทำให้เกิด เป็น ชุมชนใหญ่ๆ เฉพาะกลุ่มของตนเอง กระจายอยู่ตาม เขตต่าง ๆ ของกรุงเทพมหานคร โดยมี มัสยิด ซึ่งเป็นศาสนสถานสำคัญเป็นศูนย์กลางของชุมชน และมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิม อย่างยิ่ง

การศึกษาการตั้งถิ่นฐานของชาวไทยมุสลิมในกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีลักษณะ เป็นละแวก หรือชุมชนเฉพาะ อันเนื่องจากการนับถือศาสนาที่ต่างจากคนไทยส่วนใหญ่อื่น ๆ ตลอดจนในฐานะที่ เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนเมืองซึ่งมีความสัมพันธ์กับส่วนอื่น ๆ ของกรุงเทพมหานคร จึงเป็นหัวข้อที่ น่าสนใจศึกษา

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนไทยมุสลิมในกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาถึงการตั้งถิ่นฐานของชาวไทยมุสลิมในกรุงเทพมหานครในรูปของที่ตั้ง ขนาด การกระจาย การใช้ที่ดิน ที่อยู่อาศัย และสภาพความเป็นอยู่
3. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการตั้งถิ่นฐานของชาวไทยมุสลิมใน กรุงเทพมหานคร
4. เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ของชุมชนไทยมุสลิมกับพื้นที่อื่น ๆ ในกรุงเทพฯ

สมมติฐานการวิจัย

1. การตั้งถิ่นฐานของชาวไทยมุสลิมในกรุงเทพมหานคร มีความสัมพันธ์โดยตรงกับ มัสยิด ซึ่งเป็นศาสนสถานสำคัญของชุมชนมุสลิม
2. ศาสนาอิสลาม มีอิทธิพลต่อรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน และวิถีการดำรงชีวิตของชาวไทยมุสลิมในชุมชน เขตกรุงเทพมหานคร

ขอบเขตของการวิจัย

1. การเลือกพื้นที่เพื่อการศึกษาวิจัย และสำรวจข้อมูลสำหรับการศึกษา เรื่องการตั้งถิ่นฐานชาวไทยมุสลิม ทำเฉพาะ ในกรุงเทพมหานคร เท่านั้น
2. การศึกษาวิจัยนี้จะจำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มชาวไทยมุสลิมที่ตั้งถิ่นฐานอยู่โดยรอบมัสยิด ในชุมชนมุสลิม เขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งกระจายอยู่ในพื้นที่ 19 เขต คือ เขตพระนคร ป้อมปราบ ปทุมวัน บางรัก ดุสิต พญาไท ห้วยขวาง ธนบุรี คลองสาน บางกอกใหญ่ ยานนาวา พระโขนง บางกะปิ ราษฎร์บูรณะ บางกอกน้อย หนองจอก มีนบุรี ลาดกระบัง และเขต บางขุนเทียน
3. การศึกษาจำกัดอยู่ในเรื่องการตั้งถิ่นฐาน การใช้ที่ดิน สภาพความเป็นอยู่ การดำรงชีพ และความสัมพันธ์ของชุมชนมุสลิมกับชุมชนอื่น

ระเบียบวิธีการวิจัย

1. ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากหน่วยงานที่มีข้อมูลเกี่ยวข้องกับชุมชนไทยมุสลิมในกรุงเทพมหานคร ได้แก่ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานสถิติประชากร กระทรวงมหาดไทย กองผังเมือง , สำนักงานปลัดกรุงเทพมหานคร สมาคมราชการุญ สมาคมอันมุฮัมมา เป็นต้น
2. ศึกษาประวัติความเป็นมาของการตั้งถิ่นฐานของชาวไทยมุสลิมในกรุงเทพมหานคร จำแนกตามเชื้อชาติของบรรพบุรุษ

3. ศึกษาลักษณะทั่วไปของชุมชนไทยมุสลิมในกรุงเทพมหานคร ได้แก่ จำนวนชุมชน การกระจายตัวของชุมชน ขนาดของชุมชน อายุของชุมชน และสิ่งปลูกสร้างสำคัญในชุมชน รวมทั้งวิเคราะห์การกระจายของชุมชนไทยมุสลิมด้วยวิธี Nearest-Neighbor Analysis

4. เก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ จากการรวบรวมจากภาคสนามโดยตรง ด้วยวิธีการสังเกต สัมภาษณ์ และใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้น คอผู้นำชาวมุสลิม และชาวมุสลิมในชุมชนที่คัดเลือกเป็นตัวอย่าง เพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการวิเคราะห์

5. การคัดเลือกตัวอย่าง

5.1 การคัดเลือกตัวอย่างของชุมชนไทยมุสลิมที่ต้องการศึกษา ใช้อัตราส่วนประมาณร้อยละ 15 ของจำนวนชุมชนไทยมุสลิมที่มีมัสยิดจดทะเบียนต่อหน่วยราชการแล้วในกรุงเทพมหานคร 152 แห่ง โดยใช้วิธีการสุ่มแบบช่วงชั้น (Stratified Sampling) ตามการแบ่งกรุงเทพมหานครออกเป็น 3 เขต คือ เขตชั้นใน เขตชั้นกลาง และเขตชั้นนอก และตามการแบ่งกลุ่มอายุของชุมชนไทยมุสลิมในกรุงเทพฯ ออกเป็น 4 กลุ่ม คือ อายุมากกว่า 200 ปี 101-200 ปี, 50-100 ปี และต่ำกว่า 50 ปี และขนาดของชุมชนโดยให้มีอัตราส่วนมากน้อยตามจำนวนเขต และพยายามให้ตัวอย่างกระจายอยู่ในเขตย่อยต่าง ๆ ของกรุงเทพฯ (ตารางที่ 1.1) รวมจำนวนชุมชนที่เป็นตัวอย่าง 21 แห่ง

5.2 การคัดเลือกตัวอย่างครัวเรือน ใช้วิธีการสุ่มแบบธรรมดา (Simple Random Sampling) จากชุมชนที่ได้รับเลือก ชุมชนละ 12 ครัวเรือน ชุมชนไทยมุสลิมทั้งหมดที่สุ่มไว้ 21 แห่ง รวมจำนวนตัวอย่าง 252 ครัวเรือน ทั้งนี้ ได้มีการเลือกสัมภาษณ์หัวหน้ากรรมการมัสยิด ในลักษณะเจาะจง (Purposive Sampling) ร่วมด้วย เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างนี้รู้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับข้อมูลในชุมชนมากกว่ากลุ่มอื่น

การวิเคราะห์ข้อมูลและการประเมินผล

1. นำเสนอข้อมูลต่าง ๆ ด้วยการบรรยาย (Descriptive) ประกอบตาราง แผนที่ แผนภูมิ และรูปภาพ

ตารางที่ 1.1 แสดงตัวอย่างชุมชนที่คัดเลือกจำแนกรายเขต

ลำดับ	เขต	จำนวนชุมชน ไทยมุสลิม	จำนวนตัวอย่างที่คัดเลือก				รวม
			200 ปีขึ้นไป	101-200ปี	50-100 ปี	ต่ำกว่า 50ปี	
1	พระนคร	2	-	-	-	-	-
2	บึงกุ่ม	1	1	-	-	-	1
3	ปทุมวัน	1	-	-	-	-	-
4	บางรัก	4	-	-	-	1	1
5	ดุสิต	1	-	-	-	-	-
6	พญาไท	5	-	1	1	-	2
7	ห้วยขวาง	2	-	-	-	-	-
8	ธนบุรี	3	-	-	-	-	-
9	คลองสาน	3	-	1	-	-	1
10	บางกอกใหญ่	4	1	-	-	-	1
	รวม เขตชั้นใน	(26)	2	2	1	1	6
11	ยานนาวา	9	-	-	1	-	1
12	พระโขนง	28	-	1	1	1	3
13	บางกะปิ	16	-	1	-	1	2
14	ราชบุรีรณะ	7	-	-	1	-	1
15	บางกอกน้อย	4	-	-	-	-	-
	รวม เขตชั้นกลาง	(64)	-	2	3	2	7
16	หนองจอก	35	1	1	1	1	4
17	มีนบุรี	21	1	1	-	1	3
18	ลาดกระบัง	5	-	-	1	-	1
19	บางขุนเทียน	1	-	-	-	-	-
	รวม เขตชั้นนอก	(62)	2	2	2	2	8
	กรุงเทพมหานคร	152	4	6	6	5	21

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. การอ้างอิงทางสถิติ ใช้ค่าเฉลี่ย ค่าโคสแควร์ (Chi-Square) และค่าสถิติอื่น ๆ จากการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ และ โปรแกรมสำเร็จรูป SPSSX ช่วยในการคำนวณ และ ประเมินผลข้อมูล

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นที่สัมพันธ์กับงานวิจัยนี้ จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ได้แก่ ห้องสมุด หน่วยงานราชการ หน่วยงานเอกชน และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับชุมชนชาวไทยมุสลิมในกรุงเทพมหานคร

2. วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น ได้แก่ ประวัติความเป็นมาและลักษณะรูปแบบการตั้งถิ่นฐานโดยทั่วไป

3. ศึกษารายละเอียดต่าง ๆ เพื่อประกอบการสร้างแบบสอบถาม และสำรวจข้อมูลภาคสนาม

3.1 สร้างแบบสอบถามชุดทดสอบ และทดสอบกับผู้นำไทยมุสลิม และอิสลามิกชนทั่วไป แบบสอบถามมีทั้งคำถามปิด และคำถามเปิด

3.2 ปรับปรุงแบบสอบถามในด้านเนื้อหา ความยาว การเรียงลำดับข้อและอื่น ๆ

3.3 สร้างแบบสอบถามชุดที่ 2 จำนวนประมาณ 300 ชุด

4. การเก็บข้อมูล ใช้แบบสอบถามในการออกเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ และการสังเกต ซึ่งแบบสอบถามมีทั้งคำถามปิด และคำถามเปิด แบ่งเป็น 5 ส่วน คือ ข้อมูลส่วนตัว ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ การใช้ที่ดิน การตั้งถิ่นฐาน และข้อมูลด้านสังคมวัฒนธรรม และความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน

5. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ

5.1 วิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ ของสถาบันบริการคอมพิวเตอร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5.2 ตรวจสอบความถูกต้อง และนำเสนอข้อมูล

6. สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. เอกสาร

เอกสารและข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ได้แก่เอกสารของทางราชการ กฎหมาย วารสาร สิ่งตีพิมพ์อื่น และสัมภาษณ์พิเศษ โดยได้รับความอนุเคราะห์จากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้ง ส่วนราชการ เอกชน ตลอดจนส่วนบุคคล เช่น

- งานอนุรักษ์ปรับปรุงฟื้นฟูเมือง กองผังเมือง สำนักงานปลัดกรุงเทพมหานคร
- กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ
- ท้องสมุท สำนักงานกรุงเทพมหานคร
- งานแผนที่ กองผังเมือง สำนักงานปลัดกรุงเทพมหานคร
- หอสมุดกลาง สำนักวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สำนักงานสถิติ กระทรวงมหาดไทย
- ท้องสมุทคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สมาคมราชการทูต และสมาคมอันญัมนัา

ฯลฯ

2. แผนที่

จากส่วนราชการที่ให้ความอนุเคราะห์ เช่น

- แผนที่กรุงเทพมหานคร มาตรฐาน 1:100,000 และ 1:50,000 จากงานแผนที่ กองผังเมือง สำนักงานปลัดกรุงเทพมหานคร
- แผนที่แสดงที่ตั้งชุมชนไทยมุสลิม จำแนกรายเขต มาตรฐานต่าง ๆ เช่น 1:25,000 จากงานอนุรักษ์ปรับปรุงฟื้นฟูเมือง กองผังเมือง สำนักงานปลัดกรุงเทพมหานคร

3. สัมภาษณ์พิเศษ

- อีหม่ามมานิตย์ เกียรติธารีย์ ประธานกรรมการอิสลามจังหวัด

กรุงเทพมหานคร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบประวัติความเป็นมาของชุมชนไทยมุสลิม ในกรุงเทพมหานคร จำแนกตามเชื้อสายบรรพบุรุษ
2. ผลการวิจัยทำให้ทราบถึง สภาพการตั้งถิ่นฐาน การใช้ที่ดิน ความเป็นอยู่ และปัจจัยที่มีผลต่อรูปแบบดังกล่าวของชุมชนชาวไทยมุสลิม ในกรุงเทพมหานคร
3. ทำให้ทราบบทบาทหน้าที่ของชุมชนชาวไทยมุสลิม และความสัมพันธ์กับส่วนอื่น ๆ ของกรุงเทพฯ
4. ผลการวิจัย และข้อมูลที่รวบรวมจะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนการใช้ที่ดิน และการพัฒนาชุมชน เขตเมืองในกรุงเทพฯ และจังหวัดอื่น ๆ
5. เพื่อ เป็นข้อมูล เกี่ยวกับ ไทยมุสลิม สำหรับผู้สนใจศึกษาค้นคว้า
6. เพื่อ เป็นแนวทางในการทำวิจัยต่อไป

ศูนย์วิทยพัทธยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย